

Mučenije skuranych kapšukôv

Heimito von Doderer — opovjadanie — z nimeckoji perekłav Jan Maksimjuk

Kilka dion posli pochoron Coyle'a, staroho skupendy, u mene pojavitvisie Mr Crotter, joho najbližšy prujateli i odiny čoloviēk u našum horodi i naohuľ u ciēluj okruzi, pro kotoroho možna bylo skazati, što vôn byv še bohatšy čym nebôžky; po pravdi, joho naveť ličili bohatšym u mnôho razôv. Strêlka časôv same pereskočyła na devet', jak Mr Crotter vujšov. Ja sidiēv koło ohniu, tôlko što skônčyvšy snedati i še trymajučy v ruciē filižanku z nedopitym čajom. Znadvôrku ob okno čuchavšie dymny zimovy tuman.

— Tak rano? — sputav ja, pudymajučsie i vitajučsie zo starym džentelmanom. — Štoś novoho? Ja jakraz dumav zajti do vas koło poľudnia (tohdy ja še byv pravnikom Crottera), a tut vy z samoho rania okazujete mniē honor, perestupajučy môj skromny poroh.

Ja pudsunuv jomu krêško i zaproponovav cygaru.

— Bačyte, — promoviv vôn, zrobivšy para zatiažok — ja prochodiv koło vašoho doma, koli mniē prýšlo do hoľovy, što vy na samum dieli całkom rozumny mołody čoloviēk, i ja odrazu postanoviv pudniatisie do vas i pohovoryti ob spravi, kotora tycyscie našoho vmerloho prujatela Coyle'a.

— A... — skazav ja — vy v spravi testamentu?..

Testament byv teper hoľovnoju temoju rozhovoruv u našum horodi, što bylo zusiêm zrozumiēle. Spočatku, posli toho jak staroho Harpagona znov, ale siêtym razom kunčatkovo, chvativ palaruš,

vohule ne možna bylo znáti dokumenta z zapisom ostatnioji voli; teper že všiech nanovo rozbieraťa cikavost', što bylo v tom papery, kotory, jak stało viēdomo z pozavčorašnho dnia, usiotaki znajšovsie, i jakije byli joho rozporadženia odnosno takoho velikoho majontku — čy ne zapisav vôn choč časti svojôj parafiji abo jakôj-leň dobrodiéjnaj instytuciji, što pudtrymujetsie za kacionny hrošy, i do toho podôbne...

— Čy vy akoś zhadujetesie v testamente? — sputav ja. — Abo čy vam popade jakajaś dola nasliêdstva?

— Ja siêtoho šče ne znaju, — skazav Mr Crotter. — Tôlko teper odpečatujut dokument. Ja prypadkovo spotkav na hulici notaryjusa, puv hodiny tomu, i skazav jomu na vsiaki vypadok, što zajdu siudy do vas. Zreštoju, jak ja čuv, znajslisie jakijeś svojaki, nešlubna dočka čy štos napodobi. A do siêtoho ja vam skažu po šceroosti, što ne maju žadnoji prycyny zyrytisie na joho nasliêdstvo, i koli b stary Coyle zapisav mniê što-leň, ja odrazu peredav by toje pastorovi, bo ne maju najmenšoji ochvoty nasliêdovati skarby, nakopleny siêtym starym skupendoju.

— Vybačajte, — skazav ja, lohko zdivovany, — ale vy že byli joho odinym prystatelom i vohule odinym čołoviêkom, z kotorym vôn pudtrymuval kontakty. Majže doslôvno odinym. Kažut, vôn ne trymav ni odnoho sluhi.

— Ni odnoho čołoviêka. Jakajaś staraja kočerha prychodiła čerez deň varyti jomu jiêsti i robiła vso neobchôdne. A vôn stojav nad jeju v kuchni i pilnovav, kob vona ne poľožyła na petelnú lišnioho kuska sała. Ja sam siête baçyv. Dojti z miesta do toji staroji, šaroji, zanedbanoji budy, kotoru vôn nazývav svojim domom, zajmało jomu try četverti hodiny, ale vôn vse chodiv piêški, nehlediač na svôj stary viêk — koli vže vohule nadumavšie z toji kľuni vypovzti. Koli vôn prochodiv mimo stojanki voznikôv, vony zvyčajno kryčali jomu vslíed usiaku brydotu. Tak, majete raciju, doktore, vôn byv preč samotny. I ne zaslužyv ničoho inšoho, po-mojomu. Koli ja joho odviêduvav — a ja zvyčajno kazav zaprehati do hožoji novoji karety dvoch kaštanovych žerebciôv, kob, jak toj kazav, puddražniti joho — značyt, koli ja do joho vyjiždžav, ja pryzkazuvav mojomu sluzi napakovati mniê jiêdla, i ne tôlko jiêdla, bo koli ja chotiêv tam vypiti filižanku čaju, ja brav z soboju vso: servis, čaj, cukor, navet' spirt dla spirtovoji pudhryvałki. Odnoho razu ja ničoho ne pryzvôz. Vôn spokôjno chlistav svoju večerniu mołočnu zupku z nakryšanym čorstvym chliêbom, a ja sidiêv i divivsie. Vôn ani razu ničoho mniê ne zaproponovav, navet' titoniu, kob napchati lulku.

— Nu, tohdy napravdu možna skazati, što v vašich odnosinach z pokójnym Coyle'om ne bylo žadnych koryslivych motyvov! — skazav ja, smijučsie. — A miž tym... Vybačajte, sir, to napevno ne moje diêlo, ale ne mohu vas ne zapytati — što prytiahalo takoho žytieradosnogo čołovieka jak vy, takoho šcôdroho vo vsoêm dotyčnym materyjalnych dobrotuž žytia, u tom starom... hm... Harpagoni... To značyt, ja choču skazati: možna majže podumati, što vy potrebovali Coyle'a tôlko tomu, kob jím pohardžati, koli mohu sobiê pozvoliti takoe odchilenie v psychologiju...

— Boroni Bože! — žvavo skazav vôn, i joho prodovhovaty tvar vytiahnuvsie šče bôlš, zminiajučy joho dachovaty, vyhnuty, šče zusiêm čorny brovy v ostroverchi kapelušyki. — Boroni Bože! — vykryknuv vôn. — Ob siêtum ne može byti i rozmovy. Ja nikoli ne odčuvav do Coyle'a ni pohardy, ni nenavisti. Skôl vy sieje vziali? Niê, na samum diêli vôn byv velmi cikavym čołoviêkom, ono lude obchodili joho storonoju. U mołodosti Coyle objiêzdiv ciêly sviêt. Ja môh słuchati joho hodinami. Pravda, divitisie na joho pry siêtum ne bylo možna, vôn vyhladav jak jakajaś brukva abo jak chodiaščy zrêzany konus. I skôra jak u toji amerykanškoji žaby, kotoru nazývajut pipou... Nu, nechaj Hospod' upokojit joho dušu. Odnak — i teper słuchajte mene

uvažno, mołody čoloviēče, bo same pro siête ja pryjšov do vas pohovoryti — odnak u zviazku z Coyle'om ja čerez usie ostatni miseciē faktyčno odčuvav nenavist', i to odnu z najmucnijesých, ale ne do nebôžcyka i naoihu ne do jakoho-leń inšoho čoloviēka, a do odnojiē nežyvoji rečy abo, dokladniēj, do ciêloho radka nežyvych rečuv. Ja i pryjšov, tak skazati, kob oblohčyi svoju sovest' pered vami abo kob pokajatisie, koli chočete... Divne, stary peň prychodit do kohoś tak młodoho.

— Vaš doviēr prynosit mniē honor, — skazav ja, bo v sietu chvilu mniē ne pryjšlo do hołovy ničoho liēpšoho. Ja byv zbitý z pantałyku i ne rozumiēv, što do čoho. — Dajte mniē tôlko, — prodovžyv ja, možlivo, spodivajučsie vyjhrati čas i pozbiratisie do kupy, — zazvoniti do moho kolegi, kotoroho vy spodosili diš rano, koli siudy išli. Može vôn uže bude môh skazati, jak vyhladaje sprava z testamentom. Ja maju na uvazi pered usiēm vas, Mr Crotter.

Z sietymi słowami ja schvativ trubku. Notaryjus mniē skazav:

— Staroho Crottera vôn ne zhadav ani odnym slôvkom. To napravdu podlost', bo ž vôn byv odinym čoloviēkom, kotorý zabolivsiē pro joho čerez ciêly siety ostatni čas. Ale siety lude takije vze je, skupyje až do hrobovoji doski, i do toho nevdiačny. Tak što, zrozumiēlo, tój biēdnuj dočie popade vsio, zreštoju, nema nikoho, chto môh by siete oprotestovati. Ja ode maju opečatane pišmo — „Peredati Mr Crotterovi posli moiđe kunčyny”. Stary šče v vas, doktore? Tak? Vôn, musit, mōcno rozčarovany?! Niē? Nu, tym lepi. Ja vam pryšlu pišmo čerez moho klerka, za puv hodiny. Mr Crotter chaj tôlko pudpišetsie, i vsio.

U małych provincijnych horodkach, de vsiē znajut odin odnoho, a tym bôlš sered kolegov po profesiji, tak vono i odbyvajetsie, bez lišnich formalnostiu. Ja peredav mojomu hostiovi, što doznavsie, naturalno, obminuvšy pobôčny komentary notaryjusa. Mr Crotter ne projaviv velikoj zacikavlenosti, ono koli včuv pro pišmo i što joho prynesut siudy čerez puv hodiny, raptôvno pudniav hołovu, vidôčno pročynajučsie z dumuv, u jakije zahłybivsie, koli ja telefonovav.

— Słuchajte uvažno, — skazav vôn odrazu, navjazujuč do perervanoho, — bo vam ne bude tak lohko odnestisie do siétoji spravy zo zrozumiēniom, a ja potrebuju naveť bôlš čym siétoho — ja potrebuju potiēchi. Siety stary čoloviēk, kotorý nedavno vmer, zbirav razny rečy na protiahу svojeho žytia, i jak vy možeto chutko zdohadatisie, u vypadku Mr Coyle'a to ne byli rečy, kotorý zbirajut tôlko kolekcijonery. Odnoho dnia vôn povjôv mene čerez ciêly dôm do samoho dalnioho pokoja v liêvum kryliê. Pokoji, čerez kotorý my prochodili, byli očyvidno nežylyje, zatemniany pozačyniuvanymi okoniciami i, zrozumiēlo, nevymôvno chołodny. Bo ž Coyle obmežovavšie do odnoho-odniusieňkoho pokoja. Koli my dojšli do samoho kuncia, vôn zapaliv svietlo i odčiniv staruju šafu na odežu, u kotoruj, jak mniē sperša podałosie, ne bylo ničoho okrum kilkoch starych płaščov i paltuv. Odnak, koli Mr Coyle odsunuv usio vbôk, ja zobačyv želiēzny sejf, velmi solidny, choć i velmi starožytnoji konstrukcji, tak skazati, z časôv cara Horocha. Dla mene diš zusiēm jasno, što vsio, što tohdy odbyvalosie, sviēdčyło pro veliki, navet' pro veličezny doviēr, okazany mnie Mr Coyle'om. Imenno siete i robit moje położenie šče tiažym. Vôn odčiniv sejf — pry čom ja odrazu zobačyv, jaki prymityvn byv mechanizm zamka — i dav mniē zahlanuti v seredinu. Tam panovav, možna skazati, uzôrny poradok. Pry ostrum sviētli elektryčnoji lampy, kotoré padało prosto na sejf, ja zobačyv, što tam, na obitych čyrvonym aksamitom prystupkach, rozpołożanych odna nad odnoju, jak skrynočki na vystavi v muzeji — sidieli v try radki maleńki žamšovy kapšuki. Zverniête uvahu, ja kažu: vony sidieli.

— Tak, — skazav ja. — Ale možna bylo tože skazati, što vony stojali abo vony ležali.

— Niē, u žadnum razi. Vam treba dobre zrozumiēti: same sidiēnie siétych kapšukov bylo natôlko

vyrazne, kob ne skazati naporyste, što ja odrazu ujaviv sobiē jichni maleńki nôžki, jak vony zvisajut z prystupok i machajutsie... — (Ja zdivovavšie od takich diétskych ujavuv čołoviêka, kotory, jak-ne-jak, vže byv stary.) — I bačte, doktore, toje i vyveľo mene z sebe. Tak, z toho i začałosie.

— Z čoho... što vyveľo vas z sebe?

— Jakraz toje sidiēnie, koli byti dokladnym.

— Jak?! — vykryknut ja, zlohu rozdražniany, odnočasno odčuvajučy, što i sam už nabravšie jakimś paskudnym sposobom toji nenavisti od joho. — Ale na samum dieli tam ne bylo nijakich nôžok?

— Naturalno, što niē. Ale vony i nekonečno potrêbny do sidienia. Toje sidiēnie chutčej za vsio bylo vyklikane...

— Vybačajte, — perebiv jomu ja, — vy chotieli skazati, što vraženie toho sidienia bylo vyklikane v vas.

— Nu, jak sobiē chočete, — skazav vôn trochu neterplivo. — Vraženie bylo vyklikane i čerez toje, što tyje typy mieli podobu perevernutoho hryba, takoho, jak lude kažut, kromuchovatoho, prysadistoho. Potum ja zauvažyv, što kažny z jich miêv veliki numer speredu, na žyvotie, vytisnuty temnym kolorom na šaruj žamšy. Jich tut sidielo trydceť šest' štuk: od peršoho po dvanadcty numer na spôdnij prystupci, od trynadcteho po dvadceť četvertu na serednij, a od dvadceť pjatohu po trydceť šosty na verchnij, uporadkovanych zliêva napravo. Coyle tože pokazav mniê spisok na nutranôj storoniê sejfovych dverci, u kotorum bylo dokladno pereličane, što znachodilosie v kažnum z siêtych stvorêniu. Naprykľad, numer dvadceť treti — šmaragdy, trydceť devet' štuk, šlif, vaha, usio podrôbno poznačane... Ode byv nakoplany ciêly majontok. Numer trydceť dva miêv u sobiê brylanty neopisalnoji jakosti; ja nikoli ne bačyv takich velikich i tak mnôho v odnôm miesti. Kažny z dorohich kameniôv byv še obvinuty v osôbny rukavčyk z olenieji skôrki, poznačany literou alfabetu, a v spisi zmiêstu kažnoho kapšuka tože stojali dany kažnoho osôbnoho kamenia. Numerê od desiatoho do štyrnadcteho trymali v sobiê skazočno veliki perly. Od vusimnadcteho do dvadceť tretioho — tak zvany samorôdky, hrudki zołota, čut' ne vsiê bôľsy od lisnych orêchuv. I to še, musit, byla najmenš ciénna časť kolekciji. „Našto tak mnôho aksamitu?“ — sputavšie ja Coyle'a. — „Kob Mamona sidiela v tepliê, o tak, o tak!“ — odkazav vôn žartoblivu i poter ruki. Mušu vam še skazati, što ja na samum dieli nikoli ne odčuvav cikavosti do podôbnych rečuv, i koli pry raznych okazijach ja vykazuvav staromu Coyle'ovi svôj zachvat joho nakoplannym bohactvom, to v velikuj miêry z viêtlivosti i kob joho poraduvati. Šcero kažučy — a ja choču byti zusiêm odkryty z vami, doktore, koli vže kajusie — moje disiêjše położenie takoje, što ja v luby moment moh by lohko kupiti vsiê siêty skarby Mr Coyle'a, i to napravdu ni trochi ne napinajúčsie. Ale ja siêtoho nikoli ne zroblu, bo za svojiê hrošy ja kuplaju inšy radosti. Važna tut takaja okoličnosť: Mr Coyle, u kotoroho ja provjôv ciêly večur, odrazu po tôm počuvšie velmi nedobre: u joho byv lohki prystup, tak siête nazývajetsie? Ja nikoli ne rozbiravšie v medycini. Palaruš, možlivo. Korotko kažučy, navet' siête zdarenie ne nalakało mene natôlko, kob vyvesti z začarovanocho kruhu pevných ujavuv, choč odnočasno ja poklopotivsie pro Mr Coyle'a i poslav furmana v mojôj kareti po doktora, što okazałosie nepotrêbnym, bo Mr Coyle vse trymav prypisany jomu liêki pud rukoju, a doktor dav pryslužnici odpoviédnu instrukcję. Koli Mr Coyle trochi popravivsie, ja pojíechav u horod i pošukav tam odnoho čołoviêka v peredmiêsti, po druhu bôk rôčki. Joho prôzvišče tut ne važne. Byla vže pôzna nôč. Para nastupnych tyžniu ja pryzjazdžav do joho znov i znov, ne viêdaju kôlko razôv. Tam ja nabiy ciêly rad znaniôv i navykuv, kotorych do siêtoji porê ne miêv, bo, po pravdi kažučy,

u mojôm dosiôlešnium žyti vony mniê do ničoho ne byli potrêbny. Naprykľad, ja doznavsie, jak odčyniati okonniciu i okno znadvôrku, ne roblačy zamnôho šumu i ne rozbivajučy šyby, što okazałosie ne takaje vže i tiažkie, bo vsiê tyje zasuvki i zamyčki chibotalisie; abo jak sprytno vykorystati šum viêtru; abo jak odmykati zamok sejfa; i nakuneć najvažnejšie — jak bliskavično znimati odbitki z zamka, kob slusar môh dorobiti pudchodiaščy kluč. Môj kurs tiahnuvsie dohô čas, ja faktyčno perejšov z klasy čeladnikuv do majstrôv, a pokôlko ne skupivsie na opłatu za naučanie, to môj učytel byv mnoju zadovolony vo vsiêch odnosinach. Jakiś čas potum, koli moiê zdôlnosti zdobyli joho považanie, ja poličvy potrêbnym projaviti žyvuju zacikavlenost' dorohimi kameniami i stav časom provoditi z Mr Coyle'om hodinu abo i dviê v joho skarbnici. Koli ja nakuneć zrobiv voskovy odbitki, ja zakazav zrobiti vsiê potrêbny klučê, a okrum toho še odin kluč do maleńkich dverci v zadnim kryliê doma, tak što na kurs pro odčynianie okonniciuv ja faktyčno chodiv nepotrêbno.

Ja ne viêdav, što dumati. Nevže Mr Crotter namiêruvavsie vtiahnuti mene v siêtu spravu še i jak pravnika? Bo že rečy, pro jakije vôn mniê rozkazuvav, ležali ne velmi kob daleko od sfery kryminalnoho prava. Koli vôn hovoryv, na joho velikum tvarovi odbyvalisie osoblivy peremiêny od pravdivoho, nepudroblanoho smutku do całkom javnoji vesiołosti, jakby vôn tôlko što pudstrojiv jakohoś fokusa. Siêta rôzka zmiêna nastrojuv u staroho čoloviêka pokazałasie mniê dosyć nepryjemnoju.

— Tak, ja zajšov až tak daleko, — prodovžuvav vôn. — Usio išlo hľadko, to značyt, usie klučê pasovali, i mniê navet' udałosie potajemno naoliviti vsie zaviêsy i zamki po dorozi, vykorystovujučy maļu šprycu, kotoru ja nosiv pry sobiê na takuju pryhodu. Pudchodiaščy okaziji dla siêtych chutkych operacijuv zdaralisie ne tak uže i rôzko. Odnoho razu Mr Coyle navet' pokinuv mene odnoho v svojôj skarbnici. Jakraz tohdý moja nenavist' vylielasie čerez kraj.

— Proti vašoho pryatela Mr Coyle'a?

— Boroni Bože! — vykryknuv vôn. — Niê! Ale tyje pohanci! Šarutki žamšoveńki puzačyki! Telbuchovateńki paskudníki! Posiadali radočkami! U mjahkum, tepłum, čyrvonum aksamiti! Zusiêm hadki zbôr trydceti šesti złôsných, zajzdrosných staryčkôv pud bezpečnoju — cha-cha! bezpečnoju! — ochoronouj sejfa! Z jich treba bylo zrobiti poperedžanie dla iných, jich treba bylo zasuditi, proti jich treba bylo pryniati najbôlš žôrstki miéry! A miž inšoho, ja ne perestavav poperedžuvati moho pryatela Coyle'a pro ne zusiêm odpoviêdni uroveň zabezpečenia joho skarbu: zadaleko od spalni, žadnoho alarmu, nu i sam sejf starožytnoji konstrukcji. Menše z tym, što vôn spav udoma preč odin (što v joho viêkovi bylo dla mene čymś kompletne nezrozumiêlym). Ale vôn tôlko burčav na mene, što siêta štuka stojit uže bez małoho sorok liêť i što siudy nikoli ne zachodiła joho pryslužnicia, bo ode dla jijîne bylo nijakoji spravy, tak što i proniuchati ničoho ne mohla. Nevže jomu teper treba kuplati za veliki hrošy novy sejf i pryzvoziti joho siudy, kob usie v horodi doznałisie, što v joho je štoś dorohoho, što možna vkrasti? Takije ustrójstva jakraz i prytiahujut uvahu złodijôv, rozvažav vôn (i napevno miêv tut mnôho raciji). Tak što z časom ja pokinuv siêtu temu. Dva tyžni puzniêj ja zapustiv svôj plan u ruch.

Vôn zamovk i kinuv nedokurok cygary v ohoń kominka, jasny žar kotoroho, koli vôn nahnuvsie, nadav joho prodovžniomu tvarovi z ostroverchimi kapeluškami brovuv jakohoś preč złoviêsnoho vyhladu.

— Svoju peršu vizytu do Mr Coyle'a, pro kotoru vôn ne viêdav, ja nanios o tretiu nad raniom. Ja prystupiv do spravy dosyć delikatno. To značyt, ja tôlko navjov neveliki neporadok, zastavivšy pominiatisie mistiami numer Simnadcty z druhoji prystupki z numerom Trydciatym z tretioji. Posli toho ja znov zniknuv, bezšumno, jak i pryjšov. Nemnôho, ale vsio-taki siête pedantycne,

skostianiēle tovarystvo bylo peremiēšane.

Ja naohuľ ničoho vže ne kazav.

— Vôn miēv zvyčku — prodovžuvav Mr Crotter — dokladno provirati svojē skarby raz na tyždeň, pro siête vôn sam mniē kazav. Koli minuv vyznačany čas proviérki, ja znov odviēdav Mr Coyle'a. Kažu vam, ja byv ščero sturbovaný Coyle'om. Vôn že ž musiv zauvažyti, što Simnadcty z druhoji prystupki sidit na miēsti Trydciatoho na tretiuj. Koli ja tudy jíechav, mniē joho navet' zrobilosie škoda. Mene začala hryzti sovest'. A što, koli, kryj Bože, z jim što-leň stałosie — dumav ja. A raptom prystup! Mniē stało chołodno zo strachu v kareti, ja čut' ne płakav. Ale što vy na siête, koli ja vam skažu, što z vyhladu toho staroho ničoho ne možna bylo dohadatisie. Z boku siétoho hadkoho Harpagona ne bylo navet' najmenšoho znaku, čy von štos zauvažyv i jak toje na joho povpłyvało. Ja navet' strativ ciēly vstyd i zapytav joho navproščki: „Nu jak, Mr Coyle, provodili vy ohlad svojich skarbu?” I što vy dumajete vôn skazav, i to zusiém spokojno: „Naturalno, učora, to ž moja odina radost”. Pora byla vmišatisie ostréj. Ja odčekav jakiś čas. Potum znov prystupiv do diējania. Ja zmusiv numerē Dvadceť Šosty, Dvadceť Siomy, Dvadceť Vošmy i Dvadceť Devjaty...

— Vybačajte — skazav ja, porušany — što to značyt: vy zmusili?

— To značyt, što ja zastaviv tych pohanciuv pudniatisie z aksamitu, spustitisie maršom naniz i neodkładno zaniati v peršum radkovi miēsto numerôv Peršoho, Druhoho, Tretioho, Četvertoho i Pjatoho. Ja doslōvno bačyv, jak vony machali nôžkami. Do toho, vony velmi nedbało sidieli.

Ja vzdychnuv.

— Koli ja pryiēchav tudy nastupnym razom — posli odmiēranoho času, naturalno, ale ja čut' dav rady dočekatisie — to skazav svojomu lokajovi pudhotoviti mniē ne tôlko večeru, ale i korzinku čyrvonoho vina dla Mr Coyle'a. Velmi pravdopodobno, što ja zrobiv siête z nečystojo sovesti abo može i zo strachu za Coyle'a, a vže napevno z perekonania, što biēdnomu staromu treba pudkrypitise. Ale jakoje rozčarovanie mene ždało! Vôn spokojno chlistav svoju mołočnu zupku. Ničoho! Po jôm ne bylo vidno ničoho! Zusiém ničoho! Čy možna bylo takoje vytrymati? Skažete sami — čy možna bylo takoje vytrymati?

— Mniē zdajetsie, što vy musili nenavidiťi Mr Coyle'a ponad usiaku miēru, — smutno skazav ja.

— Boroni Bože! — skazav vôn, i joho tvar u toj moment, koli vôn staviv pryzvuk na zvukovi „o”, raptom zrobivsie neviērohôdno dovhí, jak u kryvôm lustry na kirmašovi v „budi smiēchu”. — Boroni Bože! Vybačate mniē, ale siête robitsie prosto nudne — vy ciēly čas povtorajete odno i toje ž. Ale pujšli daliēj. Ja zabiv v sobiē vsio spuvčutie: Treti, Odinadcety, Dvadceť Devjaty, Vošmy, Simnadcty i Desiaty musili nastupnym razum naohuľ vyjti z seifa i posiadati pered jim u kružok, a dverci sejfa ja znov akuratno zamknuv. Simnadcty sidiēv v seredini kružka. Prosto na pomosti. Nastupnym razom, koli ja pryiēchav do Coyle'a, ja prvyjôz z soboju korzinku šampana. Vôn piv mnôho i z zadovoleniom, byv u znakomitum humory, piv i čyrvone vino, možna skazati, što vypivav. Vy rozumiējete, što moja situacija zrobilašie zusiém ne do vytrymania, tomu ja strativ kontrolu nad soboju, dojšov do krajnosti, ne zatrymavšie navet' pered žôrstkostieju. I ot bačyte, ja teper pryjšov do vas, choč mniē, pevno, lepi bylo b pujti do sviaščennika...

Ja zlakavšie.

— Mr Crotter, — skazav ja velmi považnym tonom — hovorête, prošu vas, prosto z mostu. — Ja vyprostivsie na krêсли. — Vy zrobili Mr Coyle’ovi... jakuju-leň kryvdu?

— Boroni Bože! — vykryknuv vôn, i joho tvar na mih zrobivsie taki dovhi, što odlehlosť' od ľoba do pudborôdka byla, jak zdavałosie, ne menš čym meter. — Napravdu strašno, jak vy, mołodyje lude, pozbavlany vsiakoji fantaziji! Ach, siête poslivojenne pokoliēnie! Na vsio vse šukajete najbôľ banalnoho vytľumačenia. Probačte mniē, ale beručy pud uvahu razniciu viēku miž nami...

Ja zrobiv ruch verchnioju častkoju tiêla, kotory môh byti podôbny i do lohkoho poklonu.

— Nonsense, čysty nonsense! — vykryknuv Mr Crotter. — Nu, ale daliēj. Kôlkost' mojich nočnych vizytuv značno poveličyłasie, a siête označało, što perervy pomíž jimi stali štoraz korotšy. Šosty, Devjaty, Odinadcety, Devetnadcety, Šysnadcety, daliēj Pjatnadcety, Vusimandcety, Dvadceť Treti, Dvadceť Vošmy, do toho Trydcet' Pjaty i Trydcet' Šosty z verchnioji prystupki — ale peredo vsiém Simnadcety — byli zmušany rušty husinym maršom u kirunku od sejfu do dvery. Simnadcety poperedi. Nastupnoho razu ja pryzkazav jim iti zygzakom, zastaviv jich projtisie v siejú formaciiju še raz (Simnadcety, jak vse, poperedi!), a potum, jak vony v mene še pomašerovali kolumnoju po dvoch, ja perevôj vich u kavaleryju. Druhi — hopla! — verchom na Tretium, Četverty na Pjatum, Šosty na Siomum, i tak daliēj. Simnadcety, naturalno, poperedi. — (Ja chotiev postaviti pytanie, tomu što slôvko „naturalno“ bylo mniē tut nezrozumiēle, ale Mr Crotter tak rozohrêvsie svojim rozkazuvaniom, što moja próba provaliásie.) — Deś pomíž siêtymi cvičeniami — prodovžav vôn, — dojšlo do mene, što ja na samum diêli maju na uvazi numer Simnadcety (z druhoho radka). Siêty stvôr stav oseredkom mojej bezmiérnoji nenavisti. Ja ne znaju čom, ja navet' ne probuvav doznatisie, čym byv napchany siêty šary telbuch, mniē bylo vsio rômno. Tohdy ja perejšov do samych krajnich miêruv, za jakije mene po diš deň hryze sovest', doktore. Ja vybrav odnu paskudno chołodnu zimovu nôč. Ja široko odčyniv obiêdvi połoviny okna i zastaviv Simnadcteho vyjti na dvôr. Ja obvijazav jomu šyju specjalno prynesianym šnurkom i prycépiv joho do okonnoji ramy, poviésivšy kapšuka jaki meter nižej u neludskum zimniê. Sejf, zrozumiêlo, byv znov zamknuty, zhôdno z ustanovlany poradkom.

Vôn zatich, i ja tože ničoho ne hovoryv, tôlko divivsie v ohoń, tichi žar kotoroho teper, koli jazyki połymja vže ne hulali, jasniev rômno i hlyboko, jak čyrvony aksamit.

— Mr Coyle umer nastupnoho večera. Jak vy znajete, od serdečnoho prystupu.

— Vam, pevno, bylo b lepi pujti do sviaščennika, Mr Crotter, — skazav ja.

— Vy napravdu dumajete, što siêtu historyju možna zrobiti zrozumiêloju dla našoho považanoho vikaryja? Ja pryderžujusie inšoho pohladu.

— Ja tože, Mr Crotter. Siêtaho, probačte mniê, vohule ne možna vytľumačyi žadnomu rozsudlivomu čołoviêkovi. Ale vikaryj, možlivo, miêv by što skazati odnosno vašojo sovesti...

— My narešti pryjšli tudy, de my poininny byti! — vykryknuv vôn tak ožyvlano, navet' zapalčyvo, što ja až zbentežyvsi. — Sovest'! Ot što! Vy ne možete sobiê ujaviti, jakije muki ja perenošu od času, koli vmer siêty stary. Ja žyvu jak pud jakimś zadušlivym tiažarom. Ja ne choču vžyvati žadnoho strašnoho slova na toje, što ja, možlivo, zrobiv, ale vono postojanno vo mniê napohotovi, choče prorvatisie na dvôr, choče byti vykazanym... Bačte, same tomu ja pryjšov do vas. Vy — mołody sviêtski čołoviêk, z proniklivymi pohladami... Ach, čym že môh by mniê pomohčy naš stary vikaryj?!

Vôň hovoryv z štoraz bôľšym impetom, i ja ne môh odvezatisie od groteskovoho vraženia, što tyje zhryzoty sovesti byli dla joho čystoju prjemnostieju, prynosili jomu čut' ne ditiaču radost'...

— Ja ne choču povtorati toho, što vas tak rozdražniło, Mr Crotter, — skazav ja. — Ale vy napevno znajete, što ja liču pravdivoju prycyňo vašych odnosin do Mr Coyle'a... Jakraz u siétum, po-mojomu, ležyt vaša vina, i vona zstanetsie navet' u tóm vypadku, koli naprykľad prypustimo, što Mr Coyle z samoho počatku rozkusiv vaše duractvo i pravilno zdohadavšie, što to vy vsio pudstrojuvali, a tomu ne byv uže tak zanepokojany abo perelakany. To značyt, navet' koli vôn do jakojiš miéry pozvolav vam robiti toje, što vy robili, divlačysie na vsio jak na neškodlivy diétski vybryki. Ob siétum sviēdčat nekotory fakty. Vôň vám nikoli ne skazav ni odnoho slova pro siête...

— Ale nakuneć joho chvativ palaruš! — perervav vôn mniē i, jak siête ne divne, z tonom tryjumfu. Ale zaraz potum joho ton stavsie zusiém žálosnym. — Ach, koli b ja ono môh potiēstisie tym, što vy same skazali, doktore, ja z ochvotoju siête zrobiv by! Ale čy možlivo odnak koli-leň dosiahnuti pevnosti? Tôlko odna pevnosť mohla b dati mniē pravdivu potiēchu i pozbaviti od muki sovesti! Značyt, vy dumajete, što siête možlive... što ostatni prystup... môh byti vypadkovy, navet' koli vôn nastupiv na druhu deň? A ne byv nastupstvom joho odkrytie toji žudkoji okoličnosti, u jakôj ja prymusiv Simnadcetoho provesti ciélu nôč? Što, koli na druhu deň vôn ne chodiv i ničoho ne provirav? Ale čy ne mohlo byti tak, što navet' koli vôn usio viēdav z samoho počatku — čoho ja ne dumaju, ne maju prava dumati, bo zanadto lohko tohdy mniē obujšlosie b!! — čy ne mohlo byti, što vsio-taki siête ostatnie odkrytie strepenuło jim i złamało joho, prosto tomu — koli skazati korotko — što toje, što vôn pud kuneć musiv pobačyi i perežyti, bylo jomu zanadto žôrstkie? Jak vy dumajete? Môj biēdny pokójny prýjatel! Jak vy mohli skazati pro moje „diéjanie proti Mr Coyle'a”? Jakoje nedorozumiēnie! Vo vsiôm, što ja vam tut skazav — de ja vystupav proti joho? Boroni Bože! Boroni Bože! Ja nadiliv siétych nikčemnych šarych puzačôv samostôjnym žtyiom, tak skazati, do jakojiš miéry ja vdychnuv u siête neščasny stvorenia dušu. Tak bylo. Vony byli ono vlasnostieju, i to dosyć podleňkoju, podlug mene. Ja pomišav poniatija subjekta i objekta. Ja, pravdu kažučy, nevinovaty. Odnak ja ne mohu vspokojitisie. Ja — jak i môj biēdny prýjatel! — my v pevnum sensi stalisie žertvami filozofičnoji pomyłki z mojoho boku... Ach, ale i siête punkt pohladu ne prynosit mniē žadnoji potiēchi...

U dvery zastukali, i môj slúha vpustiv klerka notaryjusa, kotory odrazu peredav Mr Crotterovi konvert serednioji veličyny, zapečatany sirgučom. Jak tôlko byv postavlany odpoviēdni pôdpis i my znov zostalisie sami, môj hôst' pospiēšno złamav pečatku.

Možna sobiē ujaviti, z jakou napjatostieju ja divivsie na joho. Ale toho, što nastupiło, ne možna bylo nijak peredbačyti — jak toj kazav, vono vyvernuło navyvorot usiē mojiē spodivania i prypuščenia.

Gvałtovnym ruchom Mr Crotter vytiahnuv z konverta rêč, jakuju ja odrazu puznav: to byv obvišly, pusty, šary skurany kapšuk, z joho rota zvisała prodovžnia kartočka. Jakiś čas Crotter divivsie neruchomo na jijiē, potum zorvavšie, kinuv jijiē i kapšuk do mene, i z počyrvoniēlym od hniēvu tvarom zrobiv para kroku i zatrymavšie poseredini pokoja, tiažko dychajučy.

Ja rozhlanuv toje, što ležalo na mojich kolinach. Pusty kapšuk z žamšovoju skôry miēv numer „17”, vytisnuty temnoju farboju. Na kartočci bylo tôlko kilka slôv, ale vony mnoju strepenuli, vyklikajučy vo mniē navet' štoś napodobi žachu:

— *I am cold. I am getting very cold¹*... — tut zapiska kunčaľasie.

— Mr Crotter, — ticho skazav ja. — Coyle očyvidno probuvav napisati do vas u svoju ostatniu minutu, koli joho vže ochvativ chołod smerti...

Ale za mojimi plečyma vybuchnuła neopisalna bura:

— Što? Jak? Chołod smerti? Nonsense, čisty nonsense! Što vy z siētoho rozumiējete? Kapšuk, kapšuk, toj podleńki šary puzačyk, toj šary paršučok, toje hadkie stvorenie napisalo siéty slova! Tobiē zimno? Ha! Ja tebe zaraz nahrēju! Počekaj tôlko! Na!..

Vôn doskočyv do mene, schvativ kapšuk, špurnuv joho v žar kominka i kryknuv:

— Na! Hrêjsie teper u čyrvonum aksamiti, ty potvoro, vyrodku, hadki šaropuziku! Opali sobiê nôžki!..

Žamša skručuvalasie na žarovi, kotory nastupav na jijiē od krajôv. Teper kapšuk trochi rozduvsie, zdavałosie, što zaraz łopne. Vôn kurčyvsie i perevoročuvavsie, koli Crotter šaliēv:

— Coyle usio znav! Chotiēv zo mnoju podražnitisie! Ach, svinia! Nechaj smažytsie v pekli, kudy popadajut usiē sknyry. Što za svołota! Zastaviti mene łaziti tudy i nazad! Počekaj že...

Crotter kopnuv botom rozžarane uhiêle, chovajučy ostatki biêłoho popeļu od žamšy.

— Usio znav, svołota... — zastohnav vôn šče raz i opustivsie na krêslo, zusiêm vyčerpany.

Dovhi čas było preč ticho. Potum Mr Crotter znov odozvavšie, tichim i suchim hołosom:

— Što vy na siête skažete, doktore?

Odnak, kob ne odkładati zakunčenia, skažu odrazu, što koli my dojšli do siētoho punktu, usia historyja naprosto pokazałasie mniê zanadto durnovata.

— Ničoho, Mr Crotter, — skazav ja dosyć chołodno. — Po-mojomu, siêta sprava v každum svojôm aspekti ne vchodit v kruh mojich obovjazkuv jak vašoho vpovnovažanoho i ležyt poza mojeju kompetencijeju.

Vôn pujšov od mene, jak mnie zdałosie, velmi rozzłovany. A štyry tyžni puzniēj vôn vykresliv svoje prozvišče zo spisku mojich klijentuv i odobrav moiê povnomôctva. Očyvidno, ja zadaleko zajšov u svojôm osudženi joho pryvatnogo žytia. Strata takoho klijenta jak Mr Crotter nanesla odčuwalny vdar mojomu budžetovi, i vže tôlko z siétoji odnojiē prycyny v mojôj pameti zostałasie do disiējšoho dnia historyja pro mučenije skuranych kapšukôv.

¹ Mniê zimno. Mniê štoraz zimniê... (ang.)

Jak czytamy alfabet podlaski

Język podlaski zapisujemy zmodyfikowanym alfabetem łacińskim, różniącym się nieco od alfabetu polskiego. Poniżej podajemy zasady czytania liter, które nie występują w alfabetie polskim, oraz tych, których wymowa w gwarach podlaskich różni się od wymowy literackiej w języku polskim.

Literę **Č č, Š š, Ž ž** czytamy odpowiednio jak polskie **Cz cz, Sz sz, Ż ż**.

Literę **Ď d', Ě ě** czytamy odpowiednio jak **miękkie d, t** w języku rosyjskim (**đb, mb**).

Literę **V v** czytamy jak polskie **W w**.

Literę **H h** czytamy dźwięcznie, to znaczy jak **dźwięczny odpowiednik głoski Ch ch**.

Literę **Ł ł** czytamy bez zaokrąglenia warg, dotykając językiem przednich zębów, jak **Л л** w języku białoruskim lub rosyjskim.

Dyftong **Ô ô** czytamy zaczynając od **u** i szybko przechodząc do **o**.

Dyftong **IÊ iê** czytamy zaczynając od **i** i szybko przechodząc do **e**.

Dyftong **Ê ê** czytamy zaczynając od **y** i szybko przechodząc do **e**.

Pozostałe litery alfabetu podlaskiego czytamy jak odpowiednie litery w alfabetie polskim.

Wspierajmy Svoja.org

Niniejszą lekturę pobraliście Państwo z biblioteki serwisu Svoja.org lub zrobiła to osoba, od której otrzymaliście Państwo ten plik. Wszystkie zasoby Svoja.org znajdują się w domenie publicznej, korzystanie z nich jest wolne od opłat.

Serwis Svoja.org założyliśmy na przełomie lat 2007 i 2008 z myślą o ratowaniu języka podlaskiego i jego dziedzictwa. Misję tę staramy się realizować w sposób maksymalnie spójny i uporządkowany, tzn. nadając temu mówionemu dotąd językowi formę literacką, własny alfabet i kodyfikację gramatyczną oraz utrwalając jego specyfikę i bogactwo syntaktyczne. To ostatnie zadanie realizujemy poprzez publikację tekstów oryginalnych oraz przekładów światowego dziedzictwa literackiego.

Nigdy nie zakładaliśmy, że będziemy zarabiać na tej działalności, i nie zamierzamy tego robić. Swoją pracę traktujemy jako spłatę dłużu wobec przodków, którzy nie dysponując dobrodziejstwami technologii zachowali nasz język do obecnych czasów i pokoleń potencjalnych użytkowników. Uważamy, że konsekwentne wprowadzanie języka na salony świata cyfrowego i jego „zadomowianie” w realiach epoki komunikacyjnej daje pewne nadzieje na dalsze [prze]trwanie.

Jeśli po lekturze e-booka, czytają Państwo również ten dodatek i mają podobne przemyślenia, to jakaś część naszej misji została wykonana.